

D oe dit ghediet ¹ hadden die baroene, ghinc hem wapinen die cnape coene met Sarrasijnsen wapinen.	[211] 15030
Ooc leede hi sonder ander pine uten stalle dat ors Morele ende leit daer up te sinen dele couverture sindalijn ²	15035
ende decte so den henxt fijn ³ datten niemen conste herkennen. Ogiers gheslachte dat van sennen clouc was ende subtile, ghinc die selve wile	15040
te Karle, den coninghe, in die sale. Si groetene met scoonre tale ende Karel die heeren wederomme also. Van herten was hi onvro ende utermaten bedrouvet seere.	15045
Bi Karle, den groten heere, ghinghen si sitten al te samen ende begonsten te vraghene in Godes namen omme dat orloghe sware.	
Ooc vrageden si daer nare wie daer verwesen ⁴ soude die kerstijnhede jeghen Broyiere upter heede. Dat moeste emmertoe ⁵ ghescien. ⁶	15050
Die cnape quam mettien vore die sale ghesleghen met sporen ende riep dat ment wel mochte horen	15055

1. [Woordverklaring] *dieden*: meedelen, verklaren.

2. [Woordverklaring] *sindalijn*: van zijde.

3. [Hertaling] *fijn* < *sijn*.

4. [Woordverklaring] *verwesen*: vertegenwoordigen. [Hertaling] *verwesen* < *furwesen*. Mnl 'vorewesen' betekent "aan het hoofd staan van, aanvoeren" en is dus niet bedoeld. Het *MNW* neemt voor 'verwesen' de betekenis "de plaats bekleden van iemand" aan, maar kent geen attestaties daarvoor.

5. [Woordverklaring] *emmertoe*: in ieder geval.

6. [Hertaling] *ghescien* < *sin ghescheen*. Na 'sijn' zou een voltooid deelwoord moeten verschijnen, dat echter niet rijmt op 'mettien'. WeNo vertaalt: "Das sollte auf jeden Fall geschehen."

met luder stemme: ¹ “Ogier, Ogier.”
 “Hoort, hoort!”² sprac die coninc fier,
 “Vort, ghi heeren, laet halen ³
 den payien. Men saelt hem betalen 15060
 also hem van rechte toe behoort.”
 Mettien riepen weder ende vort
 die heeren alle dor die sale:
 “Ogier, Ogier,” met luder tale. ⁴
 Doe dit riepen die heeren uutvercoren, 15065
 dedet den coninghe harde toren
 dat hem die tranen wel ghedichte
 liepen over sijn ghesichte,
 ende riep wel lude: “Owi, owi!
 En hebbic niet leets ghenouch an mi? 15070
 Si doen mi toren ende leet
 die met rechte souden bereet
 sijn altoos vore mi te stane
 ende ooc met mi te gane,
 al waert omme te verliesene dat lijf. 15075
 Wat sallic doen, arem keytijf?
 Dat ic leve, dats te langhe.”
 Die tranen liepen hem over die wanghen
 so snelleke nederwaert
 dat men sinen langhen baert 15080
 daer mede mochte hebben ghedwoghen. ⁵
 Die heeren seeden: “Laet u ghedoghen ⁶
 ende laet varen dit onghevouch. ⁷
 Noch en sidi ons niet vroet ⁸ ghenouch

1. [Hertaling] *met luder stemme*: zie vers 14995.

2. [Hertaling] *Hoort! Hoort!* < *Hora, bora*.

3. [Hertaling] *Vort, ghi heeren, laet halen* < *Webrent ir berren und lant bolen*. Geen van de betekenissen van Mnl. ‘weren’ komt hier in aanmerking. De verwarring tussen de lettercombinatie ‘vo’ met ‘we’ hebben we al eerder geobserveerd. (vgl. de verzen 1802, 4578, 5094 en 12338).

4. [Hertaling] *met luder tale* < *mit beller zale*. Vgl. 14995 en 15058.

5. [Woordverklaring] *dwaen*: wassen.

6. [Woordverklaring] *bem laten gedoghen*: zich (iets) laten welgevallen.

7. [Woordverklaring] *onghevouch*: onpassend gedrag.

8. [Hertaling] *vroet* < *froet*. [Weddige] WeEm emendeert ‘unfroet’.

dat ghi weent omme sulke dinc, 15085
ende ghi weet wel te voren, heere coninc,
dat nemmer en wert versleghen Broyier,
hen si van den sterken Ogier.”

Ic biddu,” sprac Karel, “ghi heeren, [212]
verlaet mi dies ¹ ende en maect u sceren 15090
achter diesmaels ² met mi.

Comt Ogier, dat icken sie,
ic salne verslaen ofte hi mi.”
“Entrauwen,” sprac Namels, “heere coninc vri,
oft ghine verslaet, dats u ghereet. ³ 15095

Mer ware hi doot, God weet,
ware kerstijnheit verloren ewechlike.”
“Helpe God,” sprac Karel van Vrankerike,
“ghi heeren, dat ware een groot wonder:
die kerstijnheit soude gaen onder 15100
die wile dat doot ware Ogier?”

“Ic segghu,” sprac Namels, “heere coninc, Broyier
en mach van niemene werden versleghen
dan van Ogier, den deghen.
Des moghedi seker sijn ende wijs.” 15105

“Helpe God,” sprac Karel van Parijs,
wie seit u dat ⁴ ofte hoe weetijt?”
“Heere coninc,” sprac Namels, “in den strijt

quam up mi, bi sinte Jan,
Karahen ghereden, die soudaen 15110
van Persi, die grote heere.
Hi verweet mi utermaten seere
dat ic Ogier verslaen liet.

1. [Woordverklaring] *verlaten* (met genitief): verschonen van iets.

2. [Woordverklaring] *achter diesmaels*: vanaf nu, in de toekomst. [Hertaling] *achter diesmaels* < *Affter dis male*. Het bijwoord ‘diesmaels’ wordt steeds met een voorzetsel als ‘tot’ of ‘vor’ verbonden. Het *MNW* kent weliswaar geen combinaties met ‘achter’, maar die schijnt hier wel passend te zijn.

3. [Woordverklaring] *dats u ghereet*: dat is gemakkelijk voor u (?), dat zijn uw zaken (?).
[Hertaling] *dats u ghereet* < *dat sij gereit*.

4. [Hertaling] *Wie seit u dat* < *Wie sagent ir dis*.

Ooc seedi dat ¹ van dien verdriet
moeten liden alle kerstine. 15115

Daerbi seedi mi ooc dat den Sarrasine
Broyier niemen verslaen en mochte
dan alleene Ogier. Harde onsochte
vochten wi te samen, ic ende hi.

Die rike soudaen van Persi 15120
hadde gheset ² dat herte utermaten groot
over mi ³ te wrekenen mijns neven doot,
want hi waende ⁴ dat hi doot ware bleven.
Heere coninc, ic hadde verloren mijn leven,
dat segghic u bi waerhede, ⁵ 15125
en hadden mi mine broedre beede
niet gheholpen dat wi scieden. ⁶
Heere coninc, dat wi u dit rieden,
dat was omme die kerstinhede ghemeene
te verlossene ⁷ vanden groten weene, ⁸ 15130
daer inne si ghewesen es so langhe.
Ende dat si ooc come uten bedwanghe,
dat ⁹ moet bi Ogier wesen.
Heere coninc, nu ghevet uwen raet te desen,
want verslegghen en mach niet werden Broyier, 15135
het en ghescie dore den sterken Ogier.”

Doe Karel dese woort verstoet, [213]
sprac hi: “Ghi heeren, oft ghi dies sijt vroet, ¹⁰

-
1. [Hertaling] *dat* < *da*.
 2. [Woordverklaring] *sijn herte setten (ane)*: zijn zinnen op iets zetten. [Hertaling] *gheset*: toegevoegd. Het *MNW* kent geen uitdrukking ‘het hart hebben (iets te doen)’.
 3. [Hertaling] *over mi* < *Über mich an mir*. De Dt. tekst maakt de indruk van een correctie achteraf, waarbij de oorspronkelijke fout is blijven staan. De bepaling met ‘an’ kan ook bij de uitdrukking in het vorige vers behoren.
 4. [Hertaling] *waende* < *weynte*. [Weddige] WeEm emendeert onnodig ‘meynte’.
 5. [Hertaling] *dat segghic u bi waerbede* < *Und das ist ein gantze warheit*. Reconstructie onzeker.
 6. [Woordverklaring] *sceeden / sceiden*: uiteengaan, de strijd beëindigen.
 7. [Hertaling] *te verlossene* < *Sie zu erlosen*.
 8. [Woordverklaring] *ween*: droefheid, rouw.
 9. [Hertaling] *dat* < *Und das*.
 10. [Woordverklaring] *eenre dinc vroet sijn*: van iets overtuigd zijn, iets zeker weten.

dat daer waer sal sijn dese tale,
 so radic wel dat men Ogier hale 15140
 te Riemen uten kerkersteene.
 Mer ic besorghe ¹ dat sine cracht cleene
 worden si van der ghevanghenessen swaer,
 want hi hevet daer inne seven jaer
 ghelegghen. Dats ene langhe stont. 15145
 Ic biddu, heere Tulpijn, doet mi cont,”
 sprac Karel, die coninc van prise,
 “hebdi hem eneghe andre spise
 tetene ghegheven dan ghi mi hiet?” ²
 “Te waren, coninc, neen ic niet,” 15150
 antworde hem die bisscop goet.
 Dies hadde Karel drouven moet
 dat ³ Ogier ware worden cranc.
 Terstont ⁴ sant Karel sonder wanc
 ten sterken Ogier 15155
 Tulpijn ende Namels van Bavier
 ende Willeme van Nerboene.
 Also reden die drie helde coene
 te Riemen wat si mochten.
 Vro ⁵ waren si in haren ghedochten 15160
 dat Ogier, die helt coene,
 soude comen uten prisoene.
 Dies waren goetsmoets ⁶ die heeren vri.
 Te Riemen ⁷ voeren si
 in die rike ⁸ stede. 15165
 Daer ghinghen met hovescleke rede

[Hertaling] *vroet* < *getrost*. Het Dt. woord rijmt niet en levert geen zin op.

1. [Woordverklaring] *besorghen*: bang zijn.

2. [Woordverklaring] *beeten*: beloven. [Hertaling] *biet* < *verbiet*. Het *MNW* kent geen betrouwbare vindplaatsen voor ‘verheten’ in de betekenis “beloven”.

3. [Hertaling] *dat* < *Deßhalb das*.

4. [Hertaling] *Terstont* < *Uf stunt*.

5. [Hertaling] *Vro* < *Frolich*. Ooc ‘vrolijk’ is mogelijk.

6. [Woordverklaring] *goetsmoets*: in een vrolijke stemming, opgewekt.

7. [Hertaling] *Te Riemen* < *Gein Riemen zu*.

8. [Hertaling] *rike* < *rijliche*.

die heeren ¹ voort te samen
 tote dat si anden kerker quamen,
 daer haer neve Ogier inne lach.
 Willem gaf ² enen slach 15170
 an dat veinster so vaste,
 daer men Ogiere, den goeden gaste,
 plach tetene te ghevene dore,
 dattet ute voer ³ ter selver ure
 ende es ⁴ in tween sticken ghevallen. 15175
 Den Danoy's began wallen ⁵
 sijn bloet, als dat veinster ghewaerde ⁶
 vallen. Hi spranc up metter vaerde ⁷
 vander stede daer hi sat
 ende sprac: "Wats dat?" ⁸ 15180
 Wildi mi hier vervaren so?"
 Ende Namels riep weder doe:
 "Hets vrient, neve Ogier!"
 "Wie sidi? Sidi daer, oom van Bavier?
 Also helpe mi God in alre sake, 15185
 mi dinct, ic kenne u an u sprake,"
 antworde die oversterke man.
 Dander sprac: "Bi sinte Jan,
 ja ic, neve, ic bem hier.
 Hoe bevalt u in dien kerker hier 15190
 te sine, secht mi, neve!" ⁹

1. [Hertaling] *Daer gbinghen met hovescleke rede / die heeren < Darzu die berren mit hovelicher rede / Gingent sie.* Onzeker.

2. [Hertaling] *gaf < furte.*

3. [Woordverklaring] *ute varen:* (ergens) uit gaan, uit de hengsels gelicht worden (?).
 [Hertaling] *ute voer < uf fur.* Speculatief.

4. [Hertaling] *ende es < Hyn in.* Speculatief.

5. [Hertaling] *wallen < bewallen.*

6. [Woordverklaring] *gbewaren:* waarnemen. [Hertaling] *ghewaerde < horte.* 'Hoorde' ligt voor de hand, maar dat verlangt in het volgende vers het rijm 'mettien woorde', wat niet waarschijnlijk is omdat er nog geen woord gesproken is.

7. [Hertaling] *metter vaerde < mit dem wort.* 'Mettien woorde' is niet erg aannemelijk omdat Ogier pas in vers 15180 verbaal reageert.

8. [Hertaling] *Wats dat < was ist das, wat.*

9. [Hertaling] *Hoe bevalt u in dien kerker hier / te sine, secht mi, neve < Wie gefellt uch der kercker bie / Zu sin, sagent mir neve.* Onzeker.

“Ay, oom,” sprac Ogier, “ic bidde God datti mi gheve
 gheluc te comene hier ute.
 Mi verdriet seere dese mute.¹
 Ooc moetic, oom van prise, 15195
 leren eten nieuwe spise,
 want ic moet derven² vanden venisoene.
 Dies³ moetic hier bi,” sprac die helt coene,
 “ratten ende musen eten.
 Dat latic al minen vrienden weten.” 15200

Hiermede maecten die heeren feeste⁴ [214]
 ende spraken: “Neve, wildi van dien beesten
 seker sijn⁵ vorwaer,⁶
 neve, dan hoort naer⁷
 die bootscap die wi u bringhen. 15205
 Wet dat⁸ die heedine die kerstine dwinghen,
 ende si hebben, bi sinte Amant,
 wel half ghewonnen dat kerstine lant.
 Dat comt van enen man te male,
 neve, verneemt onse tale,⁹ 15210
 want die man es sonder wanc
 vulleke¹⁰ seventien voete lanc.

1. [Woordverklaring] *mute*: kooi, gevangenis.

2. [Woordverklaring] *derven* (met een van-bepaling): afstand moeten doen van iets, iets moeten missen. [Hertaling] *derven* < *verderben*. Mnl. ‘verderven’ (“ten gronde gaan”) is onpassend.

3. [Woordverklaring] *Dies*: daarom. [Hertaling] *Dies* < *Auch*.

4. [Woordverklaring] *feeste maken*: pret hebben. [Weddige] *Hiemit mahten die berren festen* > “Hier knüpften die Herren an”.

5. [Woordverklaring] *seker sijn* (met een *van*-bepaling): beveiligd, beschermd zijn tegen, gevrijwaard zijn van iets.

6. [Hertaling] *wildi van dien beesten / seker sijn vorwaer* < *wollent ir besteen, / Sint das sicher fur war*. De Dt. tekst is duister. Ons voorstel is speculatief, maar kan een ironisch antwoord zijn op Ogiers klacht. [Weddige] WeNo vertaalt de tweede helft van vers 15202 als: “wenn Ihr es wagen wollt”.

7. [Hertaling] *dan hoort naer* < *nu werdent ir boren naer*.

8. [Hertaling] *Wet dat*: toegevoegd omdat het vers een tangconstructie bevat en dus een bijzin moet zijn, terwijl het vorige vers als hoofdzin niet in aanmerking komt.

9. [Hertaling] *verneemt onse tale* < *vernement gar eben unser zale*. Een passende vertaling voor ‘gar eben’ ligt niet voor de hand.

10. [Woordverklaring] *vulleke*: ten volle.

Ooc es hi breet vademe twee
ende seet ¹ dat hem nemmermee
enech man mach nemen tlijf 15215
dan alleene ghi, neve, sonder blijf.
Dies es sine coenheit groot
omme dat hi waent dat ghi sijt doot.
Sider ² es hi te coene vele.
Daerom ³ beraet u te desen spele ⁴ 15220
ende comt vichten ⁵ desen camp, helt goet.
Karel sal u sinen evelen moet
vergheven ⁶ al te male.”
“Neen, ghi heeren, dats verlorene tale.
Secht Karle, wat hi mi ontbiet, 15225
dien camp en vichtic emmer niet
dor gheenrehande sake die ghescie, ⁷
hi wille eerst gheven mi
sinen sone Charloot, minen wille
daer mede te doene lude ende stille. 15230
Ende ghevet ⁸ hi mi dit dinc,
so secht rasscheleke ⁹ den coninc
dat ic den camp bestaen sal.” ¹⁰
Willem sprac: “Ghi dinct mi ¹¹ al te smal
ende te swac te sine, neve mijn, 15235
omme dat leven te nemene den Sarrasijn. ¹²

1. [Hertaling] *seet* < *spricht*.

2. [Woordverklaring] *sider*: sindsdien.

3. [Hertaling] *Daerom* < *Nu da von*.

4. [Hertaling] *spele* < *spiel*. [Weddige] WeNo veronderstelt hier een Mnl. rijm ‘vel : spel’.

5. [Hertaling] *comt vichten* < *kumment zu vebten*.

6. [Hertaling] *vergheven* < *Gantz vergeben*.

7. [Hertaling] *ghescie* < *mag gescheen*. Aanpassing omwille van het rijm op ‘mi(e)’.

8. [Hertaling] *ghevet* < *git*. Vgl. vers 16202.

9. [Woordverklaring] *rasschelijke*: snel. [Hertaling] *rasschelijke* < *frischlich*. Mnl. woorden als ‘frisscheleke’, ‘verscheleke’, ‘vreseleke’ e.d. komen niet in aanmerking. Speculatief. [Weddige] WeGl vertaalt “frisch, keck, wacker”.

10. [Hertaling] *sal* < *woll*. Aanpassing omwille van het rijm op ‘smal’.

11. [Hertaling] *Ghi dinct mi* < *mich dunckt*. Een directe aanspreking lijkt zinvoller dan een mededelende zin en verklaart “neve mijn” op regel 15234. [Weddige] WeEm lost het probleem op door vóór “neve min” het lidwoord “der” toe te voegen.

12. [Hertaling] *omme dat leven te nemene den Sarrasijn* < *Vom leben zu nemen den*

Hi es van leden so machtich.”
 “Ic sal u togben,” sprac Ogier, “of ic so crachtich
 si ¹ te verslane enen payien,”
 ende hi stac ² mettien 15240
 metten voete an des kerkers mure
 so machteleke dat te dier ure
 scudde die sterke mure marberijn,
 die nochtan was in oghescijn
 meer dan seven voete dicke. 15245
 Een steen groot ende onghemicke ³
 scoot daer ute met dien steke. ⁴
 Dat gat moet daer staen eweleke;
 so goet een meester wart nie man,
 die dat gat vermuren ⁵ can, 15250
 want hets Gods wille also.
 Ogier sprac te sinen magen doe
 van Karle, den coninghe: “Wilt hi mi gheven
 Charloot, sinen sone, ic sal dat leven
 saen ghecort hebben den payien. 15255
 Ende anders en saelt niet ghescien.”

Doe dit hoorden Ogiers maghe [215]
 maecten si wel grote claghe
 ende worden tonghemake seere.
 Snellike sanden si te Karle, den heere, 15260
 enen bode, ⁶ die daer vele sciene quam.
 Doe hi des boden redene vernam

Sarrazin.

1. [Hertaling] “*Ic sal u togben,*” sprac Ogier, “*oft ic so crachtich / si*” < “*Das sal ich versuchen*”, sprac Ogier, “*ob ich so mechtig / Sy*”. Mnl ‘versoeken’ betekent o.a. ook “proberen”, maar Ogier is zo zeker van zijn stuk dat hij geen proef nodig heeft maar meteen een demonstratie geeft van zijn kracht. Het rijmwoord ‘crachtich’ is gekozen om een rijk rijm te vermijden.
2. [Woordverklaring] *steken*: trappen, schoppen.
3. [Woordverklaring] *onghemicke*: buitengewoon groot, kolossaal van afmetingen.
 [Hertaling] *onghemicke* < *ungefuge*.
4. [Woordverklaring] *steke*: stoot, trap.
5. [Woordverklaring] *vermuren*: dichtmaken.
6. [Hertaling] *enen bode*: toegevoegd omdat de volgende relatieve zin anders geen antecedent en de hoofdzin geen object heeft.

quam hi saen daer ghereet. Ogiers swert dat wel sneet voerde hi met hem ende sine wapijn, Maer Broyfort, das ors sijn, ¹ en haddi niet, dies was hi gram. So langhe reet hi tote dat hi quam ghereden te Riemen toe.	15265
Ten kerkerstene ghinc hi doe bi Namels, den heere, dien hi vul vant van seere, ende vraghede wat hemlieden ² ware. Si antworden openbare den coninghe: “Wats nu ghesciet, Ogier en vecht den camp niet, hi en hebbe voren begaen ³ sinen wille met Charlote lude ende stille.” Ende also Karel hoorde die niemare, wart hi bedrouft openbare ende utermaten seere tonpaise.	15270
Nochtan maecte hi hem selven aise ⁴ eens deels ende seede: “Men doe hem ute. Bider waerhede, men sal daer naer sonder wanc dienen te sinen danc, ⁵ dat hi mijn kint vergeten sal.” Die heeren loofden sine woort al die Karel sprac ter stont.	15275
Men dede den helt namecont uten kerkere. Daerinne hi vorwaer ghelegghen hadde seven jaer,	15280
	15285
	15290

1. [Hertaling] *sijn* < *sin*. Men zou ook aan ‘fijn’ kunnen denken, maar het bezittelijk voornaamwoord kan in het Mnl. ook achter het bijbehorende substantief geplaatst worden (ST § 81)..

2. [Hertaling] *hemlieden* < *in luden*.

3. [Woordverklaring] *begaen*: ten uitvoer brengen.

4. [Woordverklaring] *bem aise maken*: zichzelf moed toespreken.

5. [Woordverklaring] *dienen te sinen danc*: zo dienen dat hij geen reden tot ontevredenheid heeft. [Hertaling] *dienen te sinen danc* < *Dienen nach sinem dang*. De uitdrukking wordt in het Mnl. met ‘te’ en niet met ‘na’ of ‘naer’ gebruikt.

daer ute dedemenne comen te dien tide.	
Karel sprac van wesen blide:	
“Bi mijnre trauwen, Danoys goet,	15295
u es vergheven mijn evelmoet ¹	
eweleke sonder blijf,	
updat ghi nemen wilt sijn lijf	
den fellen Sarrasine Broyiere,	
die van sinne es so putertiere	15300
dat hi die kerstijnheit werpt onder voet	
ende Mamets woort wassen doet.	
So wat an Gode ghelovet	
dat wert ² des levens berovet,	
Ogier, dat moetic u claghen.”	15305
“Heere coninc,” sprac Ogier, “nu laet dit saghen, ³	
mer ghevet mi dat hovet	
van uwen sone, dies ghelovet,	
Charlote, den verradre.	
So sallic u alle gadre	15310
troosten ende verlossen die kerstijnhede.	
Anders en helpt ghene bede.”	
D oe antworde Karel, die baroen:	[216]
“Ogier, ic sal ⁴ u laten doen	
met minen kinde al uwen wille	15315
beede openbaer ende stille,	
ende ⁵ ic sal staen tuwen ghebode.	
Mer ghi sout ⁶ doen ⁷ dore Gode	
meer dan dore ons allen.”	
“Bi Gode, dat sal emmer ghevallen,” ⁸	15320
sprac ten coninghe die Danoys.	

1. [Woordverklaring] *evelmoet*: gramschap.

2. [Hertaling] *wert* < *was*.

3. [Woordverklaring] *saghen* (vooral in het rijm optredende ongewone bijvorm van ‘segghen’): geklets.

4. [Hertaling] *sal* < *solte*. De conjunctief is hier onpassend.

5. [Hertaling] *ende* < *Sonder*. Het tegenstellend zinsverband is hier weinig zinvol.

6. [Woordverklaring] *sout*: enclise (sout het).

7. [Hertaling] *Mer ghi sout doen* < *Auch sollent ir tun*. Speculatief.

8. [Woordverklaring] *ghevallen*: gebeuren.

Ende mettien halp hem die Fransoys
 Karel sine wapine ane doen.
 Hem ne wapinde anders gheen garsoen ¹
 dan ² Karel ende die hem waren bi. 15325
 Ogiere, den deggen vri,
 gorde Karel selve omme den brant.
 Een groot ors, hiet Feriant,
 brochte men vore Ogiere.
 Mer Ogier sach met felre chiere 15330
 up die heerscap ³ ghemeene
 ende vraghede: “Wat sal dese wrene?
 Ic biddu, voertene vort.
 Doet mi halen mijn ors Broyfort,
 want, bi Gode, ic soude te desen tiden 15335
 harde qualeke ⁴ hierup moghen riden.
 Hi en droughe mi niet enen voet.”
 Karel antworde: “Weti wat hi doet? ⁵
 Sittet up ende versouket ⁶ toch.” ⁷
 “Wat, heere coninc, ende noch 15340
 wildi mi gheloven niet?”
 Die hant hief up dat coene diet
 ende leidese up den rigghe den orse goet
 so grofleke ⁸ dattet metter spoet
 van groter pine viel daer neder 15345
 ende daernaer niet up en stont weder.
 Dies hadde Karel wonder groot
 dat dat ors also bleef doot

1. [Hertaling] *Hem ne wapijnde anders gheen garsoen* < *er wapente sust keinen garsoen*. Er is eerder van uit te gaan dat Karel en zijn pairs Ogier de eer bewijzen hem persoonlijk behulpzaam te zijn bij het aantrekken van zijn wapenrusting dan dat bedoeld zou zijn dat Karel niemand anders dan alleen Ogier zou uitrusten voor het gevecht of dat niemand anders een wapenrusting aan zou trekken dan Karel en de zijnen..

2. [Hertaling] *dan* < *Mer*.

3. [Woordverklaring] *heerscap*: de heren, Karel en zijn pairs.

4. [Hertaling] *barde qualeke* < *Gar ubel*.

5. [Hertaling] *Weti wat hi doet* < *wissent ir, was er tut*. Met ‘hi’ is blijkbaar Feriant bedoeld.

6. [Woordverklaring] *versouken*: proberen, testen.

7. [Woordverklaring] *toch*: ten minste.

8. [Woordverklaring] *groflike*: op een plompe wijze (?).

vor den Danoys tenen streke.¹
 Snelleke gheboot hi te reeken² 15350
 sijn ors Blanckaert den sterken Ogier.
 Dat was die alre beste destrier
 dien Karel hadde, die coninc.
 Dat brochte men Ogiere in ware dinc,
 dient was onbequame³ seere. 15355
 Hi seede: “Heere coninc, bi onsen Heere,
 dit ors en doghet⁴ niet een stro.
 Ghi moghet wel werden onvro,
 comt het mi onder mine hande.”
 Karel sprac: “Laet het toch standen⁵ 15360
 vore u ende sit daer up of ghi moghet.”
 Ogier antworde: “Bi Gods doghet,
 heere coninc, dat sal sijn ghedaen.”
 Up dat ors spranc hi vele saen
 dat vore hem stont upter stede. 15365
 So groot en was niet des ors sterchede.
 Mer het viel daer neder
 ende en stont daer ooc niet up weder.
 Doe dat sach Karel, die heere,
 bedrouvede hi hem harde seere 15370
 want hi dat ors hadde seere lief,
 ende sprac: “Entrauwen, dits groot meskief
 dat men en gheen pert vinden can,
 hoe sterc het si, bi sinte Jan,
 dat daerup gheriden moghe Ogier.” 15375
 Van Pavien die coninc Disdier
 hadde up ghehouden⁶ een rosside,
 al hadde men al kerstenheit, die toch es wide,
 doreganghen, so en hadde men sekerlike

1. [Woordverklaring] *tenen streke*: in één keer, ineens. [Hertaling] *tenen streke* < *met strecken*. Het rijmwoord is ‘reeken’. Speculatief. [Weddige] WeGl vertaalt ‘strecken’ als “ausdehnen”.

2. [Woordverklaring] *reeken* / *reiken*: halen.

3. [Woordverklaring] *onbequame*: onaangenaam, niet naar zijn zin.

4. [Hertaling] *en doghet* < *endauwt mir*.

5. [Woordverklaring] *standen*: (bijvorm van) staen.

6. [Woordverklaring] *uphouden*: onderhouden, in leven houden.

dat men brochte alse men eerst machte ¹
 vore Ogier, die van crachte
 ende van leden was groot.
 Ten coninghe seede Ogier: ² “Dat ors es doot,
 15410 commet te minen handen.”
 Karel sprac: “Latet vore u standen.
 Het si doot oftet mach.” ³
 Ogier, daer harde vele ane lach,
 dede daer up legghen een ghereede. 15415
 Daer up spranc hi sonder beeden ⁴
 alse een helt van herten fijn.
 Den orse began die rigghe sijn
 swaren utermate seere.
 Eert ghedrouch Ogier, den heere, 15420
 van der stede wel na vier scerde ⁵
 vielt daer neder uptie erde
 sonder alles up staen emmermeere.
 Nu was te voete Ogier, die heere.
 Hi wart ooc so gram te dien tiden, 15425
 dat hi swoer dat hi bescriiden
 wilde nemmermeer gheen pert,
 hi en hadde Broyfort, sijn ors wert.
 Nu en wiste Karel niet waert henen ware ghevaren.
 Dies beghan hi seere mesbaren. 15430
 Doe hi vanden Danoys hoorde die tale, ⁶
 sprac hi: “Owi, ic weet wale,
 die kerstijnheit blijft verloren,
 ons en helpe God te voren.”

S wijcht,” sprac Ogier, “laet u claghen! [217]
 Mine beene moghen mi noch wel draghen.

1. [Woordverklaring] *machte*: nevenvorm van ‘mochte’ omwille van het rijm (VL VI § 67).
 2. [Hertaling] *Ten coninghe seede Ogier* < *Sagde zum kunige Ogier*.
 3. [Hertaling] *Het si doot oftet mach* < *Es sij doit ob es mag*. Onzeker.
 4. [Hertaling] *sonder beeden* < *sunder alles beyten*.
 5. [Woordverklaring] *scerde* / *screde*: stap.
 6. [Hertaling] *Doe hi vanden Danoys hoorde die tale* < *Also nu der Denoys horte die zale*. [Weddige] WeNo wijst erop dat ‘er’ (Mnl. ‘hi’) in vers 15432 op Karel slaat, maar emendeert niet.

Eer dat ic die kerstijnheit liete beswaert,
 vochtic ¹ liever sonder paert.
 Mer ic machs seker sonder wanc
 al minen vrienden bewisen danc 15440
 dat si, doe ic was ghevaen,
 mijn goet ors lieten verslaen.
 Nemmermee en ghecrighic ² so goet enen destrier.”
 “En trauwen,” sprac Namels van Bavier,
 “neve, omme u ors sidi seere gram. 15445
 Dat ghi versloucht mijn kint Bertram, ³
 dinct mi u bedrouven en bore seere.” ⁴
 “Bi mijnre sielen, lieve oom, heere,
 dat ickene verslouch, dats mi leet.
 Nochtan en hebbict niet ghewilt, ⁵ God weet. 15450
 Mer dat hijt so seere up mi verhaelde, ⁶
 waest wonder dat ickene betaelde
 dat hi mi verslouch sulc enen vrient
 alse Reynier was, die mi altoos ghedient
 hadde in waren dinghen? 15455
 Ende als mi al mine maghe ofghinghen,
 so voer hi met mi uten lande.
 Bertrams, mijns neven, doot rauwet mi seere. ⁷
 Mer bi Gode, oom, lieve heere,
 Reyniers doot rauwet mi meere. 15460
 Dat moghedi harde wel verstaen.
 Mer, oom, ic wil sonder waen

-
1. [Hertaling] *vochtic* < *Ich vehten*.
 2. [Hertaling] *en ghecrighic* < *uberkom ich*.
 3. [Hertaling] *mijn kint Bertram* < *Bertram min kint*. Omstelling omwille van het rijm.
 4. [Hertaling] *dinct mi u bedrouven en bore seere* < *Dunckt min neve drouy enboer sere*. WeEm vervangt ‘drouy’ door ‘drovich’. De herhaling van ‘neve’ is verdacht. Omdat ‘droeven’ niet wederkerig is, opteren we voor ‘bedroeven’.
 5. [Hertaling] *Nochtan en hebbict niet ghewilt* < *Doch enhatt ich es nit geseen*. De Dt. tekst is onzinnig, omdat Ogier wel degelijk gezien heeft wie hij doodde. Hij had daarentegen verboden dat Reynier het tegen een van zijn verwanten zou opnemen.
 6. [Woordverklaring] *dat hijt up mi verhaelde*: dat hij het mij betaald zette. [Hertaling] *verhalede* < *verbielt*. In de Dt. tekst worden ‘halen’ en ‘houden’ verwisseld. Zie hieromtrent Berteloot 2011. HiWe geeft geen commentaar en neemt het woord niet op in het glossarium.
 7. [Hertaling] *rauwet mi seere* < *ruwet mich*. Het rijmwoord ontbreekt in de Duitse tekst.

over u kint gherne doen sulke soene
 als ghi mi selve wijst te doene
 ende bems bereet,” sprac die helt fijn. 15465
 Namels nam hem in die arme sijn
 ende sprac te hem metter spoet:
 “Ogier, neve van prise goet,
 wat ghi mesdaen hebt jeghen mi,
 es al vergheven, rudder vri.” 15470
 Doe ondercusten si hem beede.
 Karel dede enen waghē reeden ¹
 die sterc was, sijn seker dies.
 Daerup voerde men te Parijs
 Ogier in die rike stede. 15475
 Die heeren voeren al mede
 met haren neve, den Danoy's.
 Helpe God, hoe menech Fransoy's
 verblide vander niemare
 dat Ogier daer comen ware. 15480
 Dat was hem allen te horene lief.
 Si meenden dat wel al haer grief
 ghecort soude sijn daer bi.
 Karel, die coninc van herten vri,
 hadde bi hem enen capellaen, 15485
 die die waerheit wel hadde verstaen
 dat dat scone ors Broyfort
 te Coelne hadde gheorbort
 te werkene ² an sinte Peters kerke,
 ende hoe si den wrene sterke 15490
 weder omme sonden in die wildernisse.
 Dies was die capellaen wel ghewisse
 dat dat ors noch in der wildernesse ghinc.
 Gheghangen quam hi ten coninc
 ende seede hem in ware tale 15495
 dat men dat ors daer wel ³ mochte halen.

1. [Woordverklaring] *reedē* / *reiden*: gereed maken. [Hertaling] *reedē* < *riden*.

2. [Hertaling] *te werkene* < *Zu arbeiten*.

3. [Hertaling] *daer wel* < *wol da*.

Doe die coninc dat verstoet, [218]
 sant hi wech metter spoet
 inden woude cnapen enen hoop.
 Daer dat ors alre meest hadde sinen loop 15500
 ghinghen si wachten ende laghen ¹
 so langhe wile dat sijt saghen.
 Dies worden si seere blide.
 Een cnape was daer ter side,
 die met namen hiet Barestier. 15505
 Broyforts heere, die sterke Ogier,
 haddene ooit ruddre ghedaen.
 Men liet hem daer henen gaen
 omme dat hem dat ors machscien kende eer.
 Want ² hi iet hadde ghedient Ogier, sinen heer, 15510
 so kendet hem noch ³ ende haddene behouden. ⁴
 Ende doe hem die cnape bi comen soude,
 smaecte ⁵ het an hem metter nese,
 ende die cnape sprac hem toe mettesen.
 Dat ors hevet hem saen erkant 15515
 ende stac ⁶ dat hovet onder sinen gere. ⁷
 Die cnape nam met snelre keere
 den halchter ende warpene hem anden hals.
 Dat pert en weerde hem niet in als. ⁸
 Het ghinc wech metten goeden man. 15520
 Te Parijs, bi sinte Jan,
 voeren si met snelre vaert
 ende leeden met hem dat goede paert,

1. [Woordverklaring] *laghen*: hinderlagen leggen, loeren, wachten op iets of iemand om hem te overvallen.

2. [Hertaling] *Want bi* < *Alse er nu*.

3. [Hertaling] *noch* < *dennoch*.

4. [Woordverklaring] *behouden*: in herinnering behouden, onthouden.

5. [Woordverklaring] *smaken*: ruiken.

6. [Hertaling] *stac* < *stieß*.

7. [Woordverklaring] *gere*: slip van een mantel.

8. [Woordverklaring] *niet in als*: in het geheel niet. [Hertaling] *niet in als* < *nit mals*. Het woord 'mals' (eigelijk 'malsc') betekent "overmoedig, laatdunkend" of "drukte of beweging makende". Het ligt eerder voor de hand dat hier een leesfout ('in' > 'm') in het spel is.

dat men daer ontfinc te stride. ¹

Helpe God, hoe seere blide 15525
was van Broyforte die sterke Ogier,
doe hi ghesien hadde den destrier
sijn samblant maken ende toghen. ²
Nemmer hadde hijt vergheten moghen.

So groot samblant, so grote feeste 15530
maecte daer die stomme beeste
jeghen den sterken, sinen heere.
Karel hiet met snelre keere
tafle decken ende gaen eten.

Ogiers en wart ooc daer niet vergheten. 15535
Men diende hem te sinen danke wel.
Charloot hadde cleen spel.
Hi moeste besloten sijn in muten,
want sijn vader dedene insluten
in ene camere, dat hi niet en soude moghen 15540
comen vore Ogiers oghen.

Want Karel was seere vervaert,
sachene Ogier, die helt waert,
dat hine daer mede vertoornen mochte.
Naden etene die coninc onsochte ³ 15545
nam raet an die baroene,
hoe hi Ogier, den helt coene,
brochte ten kampe sciere
jeghen den sterken heedene Broyiere.

Die heeren antwoorden ende seeden: [219]
“Coninc, heere, bi waerheden,
wi wanen dat hijs willich sal wesen.”
Ende Ogier hiesch ⁴ hi ⁵ mettesen
dat hi sijn wapine wilde ane doen. ⁶

-
1. [Woordverklaring] *te stride*: om het eerst.
 2. [Woordverklaring] *sijn samblant maken ende toghen*: zich van zijn beste zijde laten zien, een goede indruk maken (?).
 3. [Woordverklaring] *onsochte*: lastig, onaangenaam (van karakter).
 4. [Woordverklaring] *beiscen*: verzoeken.
 5. [Hertaling] *biesch hi* < *ysch ie*. Met “hi” moet Karel bedoeld zijn.
 6. [Hertaling] *dat hi sijn wapine wilde ane doen* < *Sin wapen wolte er an tun*.

Helpe God, hoe menech hoghe baroen, 15555
 danen hi sat, doe up spranc
 Ogier te dienene. Om sinen danc
 waren si bereet algader.
 Karel, die coninc, Charloots vader,
 spranc voort alse een man fier 15560
 ende help wapinen den sterken Ogier.
 Doe Ogier ghewapint was,
 brochte men hem inden palas
 sijn ors, met isere wel bedect.
 Ende doe hi van hem allen wel was bereect,¹ 15565
 spranc hi up dat goede ors Broyfort
 ende hiet hem bringhen vort
 Karle Charloot, sinen sone.
 Ende Karel sprac: "Ic bem die ghone
 sekerleke, sem mijn leven, 15570
 die u mijn kint niet eer soude gheven,
 dan ic u dede meskief² ofte³ toren."⁴
 "Bi Gode, coninc, die daer gheboren
 dore ons wart van Marien,
 omme dat Hi ons wilde vrien 15575
 van den helscen banden, heere coninc,
 ghi moghet wel verstaen in ware dinc
 dat ic den camp ghevichte nemmermere
 weder den payiene die also seere
 overmoedech es, ic sal ghewroken sijn 15580
 over mijn lief kint Boudijn,
 dat so ghetrauwe was van herten.
 Ic soude⁵ sterven van smerte,

1. [Woordverklaring] *berecken*: verzorgen, van het nodige voorzien.

2. [Woordverklaring] *enen meskief doen*: iemand leed berokkenen, iemand kwaad doen.

3. [Hertaling] *ofte* < *uf*.

4. [Hertaling] *Ic bem die ghone / sekerleke, sem mijn leven, / die u mijn kint niet eer soude gheven, / dan ic u dede meskief ofte toren* < *ich bin der gone / Sicherlich, so min leben, / Der uch min kint ee solte geben, / Ee denn ich ted mißkieff uf zorn*. Door toevoeging van 'niet' in vers 15571 wordt de zin logisch. [Weddige] Zonder deze emendatie drukt de vertaling van WeNo het tegenovergestelde uit van wat in de tekst staat: "bei meinem Leben, ich bin in der Tat derjenige, der eher ein Unglück anrichten würde, als dass ich Euch mein Kind übergäbe."

5. [Hertaling] *soude* < *mochte*.

waert dat ic hem niet en wrake. ¹

Nu en begheric nochtan ghene andre sake 15585
dan Charloot, den fel. ²

Heere coninc, nu ghevet mi hem ende doet wel.
Anders, bi Gode, onsen lieven Heere,
sal ic ³ in dat hedijnsce here,
dat vore dese stat leghet ⁴ nu, 15590
varen ende striden up u
met Broyiere, den sterken man.
Nu laet sien, wat ghi daer an
ghewinnen sult dat ghine mi onthout.” ⁵

Karle wart dat herte so cout 15595
van vare als waert een ijs.
Hi sprac: “God van den paradijs,
lieve Heere, ontfermt u mijn!
Wat mach nu met mi ghescien,
want wat ic souke, het en can 15600
mi ghehelpen niet jeghen desen man!
So ic meer bem goedertiere,
so hi hem meer putertiere
pijnt te wesene up mi. ⁶

Wat sal mi ghescien? Ay mi! 15605
Edle heeren, vant mi beraden, ⁷
want ic nooit eer van gheenre scade
so seere ontsach also ic doe van dese.

1. [Hertaling] *waert dat ic hem niet en wrake* < *Wa es mir nit wurd in wrake*.
Speculatief.

2. [Woordverklaring] *fel*: booswicht, eerloze. [Hertaling] *den fel* < *den vasalle*.
Speculatief.

3. [Hertaling] *sal ic* < *Ich sal*.

4. [Hertaling] *legbet* < *lijt*.

5. [Woordverklaring] *onthouden*: niet geven, wederrechtelijk bij zich houden. [Hertaling]
dat ghine mi onthout < *das ir mir vor enthalt*.

6. [Hertaling] *so hi hem meer putertiere / pijnt te wesene up mi* < *So er me ist putertier, /
Sich pint zu wesene uff mich*. [Weddige] WeNo vertaalt: “(Je sanftmütiger ich bin,) desto
bösertiger ist er, der da gegen mich kämpft”.

7. [Hertaling] *Edle beeren, vant mi beraden* < *Edeler beere, du wollest mi beraden*. De
toespraak is niet gericht tot God (zie 15609). Ook Ogier komt als aangesproken persoon
niet in aanmerking. Eigenlijk kan Karel zich hier alleen tot de omstaanders richten, wat
ook blijkt uit de reactie in vers 15615 e.v.

God, die Heere, wille mi ghenadech wesen.
 Ic en weet wat mi sal ghescien. 15610
 Ware doch iegherinc enech ruddre die mijn
 ghehelpen conste ut minen verdriete.
 Ende soude ic mine crone daer inne scieten, ¹
 sijn dienst soude hem wel werden vergouden.”
 Die jonghe rudders sweghen metten ouden 15615
 ende alle die daer waren ghemeene.
 Karel began van jamer weenen
 ende sprac: “Owi mi, keitijf!
 Dat mijn kint moet verliesen tlijf,
 sal kerstijnheit werden verloost! 15620
 Ware iemen hier, die mi troost
 van mijnre groter droufheit gave, ²
 mine rochte wat ic van mijnre have
 conste gheven, bi sinte Jan,
 oft dats willich ware enech man.” 15625

A lso claghede Karel, die heere, [220]
 so langhe stont ende so seere
 dattet ontfaermde meneghen kerstijn.
 Daer was een ruddre, ghenoeemt Dolijn,
 ende was van Mantes heere. 15630
 Over al tlant was hi ontsien seere
 dor sine coenheit ende sine cracht.
 In wat steden dat hi vacht
 so en was hi nie moede noch tonder.
 Hi ³ ghedochte, God soude ⁴ wel werken wonder, 15635
 dat Hi wilde laten ghescien
 dat hi versloughe den payien,
 daer kerstijnheit bi soude ghenesen,
 ende sprac also: “Van deser vrese,
 maghic, coninc, sal ic u bringhen. 15640

1. [Woordverklaring] *inne scieten*: verliezen.

2. [Hertaling] *die mi troost / van mijnre groter droufheit gave* < *der mich trostet / Von miner großen trurigen gabe*.

3. [Hertaling] *Hi* < *Und*.

4. [Hertaling] *soude* < *mohte*.

Den payien sal ic varen ¹ dwinghen
omme kerstijnheit te bringhene uten seere.
Ende omme den loon van onsen Heere
so wil ic bestaen den camp.
Eest dat ic blive inden ramp ² 15645
ende ³ verwonnen werde van den payien,
dat God mine siele wille vorsien
ende gheweghen ⁴ te sinen rike,
want ic willes hebben sekerlike
meer dan ⁵ loen van selver ende van goude.” 15650
Sine wapine dede hi also boude
vore hem bringhen ende dedese an.
Hi was van herten een coene man.
Dicke hadde hi ghedaen wel.
Sijn ors van leden sterc ende snel 15655
brochte men ter cure wel berect
ende met isere wel bedect.
Hi spranc vander erden int ghereede.
Enen scacht nam hi mede
ende ⁶ enen scilt dicke ende groot, 15660
ghetekent met enen cruce root.
Hi sal, can hi, seere wel doen. ⁷
Also reet die stoute campioen
ter porten uut also een man fier.
Doe ⁸ versachene Broyier, 15665
die altoos wachte ende beede
oft ⁹ eneghe campioen uter stede
jeghen hem soude werden ghesent.

1. [Hertaling] *varen* < *voren*.

2. [Woordverklaring] *ramp*: nederlaag.

3. [Hertaling] *ende*: toegevoegd.

4. [Woordverklaring] *gheweghen*: leiden, brengen.

5. [Hertaling] *meer dan*: toegevoegd (WeEm).

6. [Hertaling] *ende* < *Auch*.

7. [Hertaling] *Hi sal, can hi, seere wel doen* < *Er sal, kan er, sere wol tun*. Duister.
[Weddige] WeNo relateert ‘er’ (hi) aan ‘scilt’ en verandert ‘kan er’ in ‘er kan’.

8. [Hertaling] *Doe* < *Auch*.

9. [Hertaling] *Oft* < *Uf*. [Weddige] WeEm interpreteert “uf” blijkbaar als “op” en maakt door toevoeging van “der” (Mnl. “die”) van de rest van dit en het volgende vers een relatieve zin (“up eneghen campioen die uter stede...”).

Sijn ors bescreet hi seere behent ende reet metter selver vaert te ¹ Doline van Mantes waert.	15670
Onghewapijnt, hebbic vernomen, es hi jeghen Dolijn comen. Die oversterke man Broyier sprac: “Bi Mamette, wel sidi comen hier!	15675
Hoorstu, kerstijn garsoen, conste Karel ghenen andren campioen vinden te sendene jeghen mi? Waer omme en sent hi niet twee ofte drie ofte so vele alse hi wille?”	15680
Dolijn sprac: “Payien, swijch stille! Nemmee en spreke sulke woort ende overdaet. Karel hevet mi, dat verstaet, God lonet hem, den camp ghegheven. Daer omme bem ic hier comen te cortene u leven.”	15685

1. [Hertaling] *te* < *Gegen*.